

ΕΝΑΣ ΜΑΞΙΜΑΛΙΣΤΗΣ: Ο ΤΑΣΟΣ, Η ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΚΑΙΗΜΠΡΙΤΖ

Ένα πρωί του 1976, στη διάρκεια του φθινοπωρινού εξαμήνου στο Καίημπριτζ, την ώρα που έδινα μια διάλεξη στην Αίθουσα 6, πτέρυγα Sidgwick, εμφανίστηκε αναπάντεχα ο Τάσος. Ευτυχώς, γιατί με την επίσκεψη αυτή απέκτησα μια ιδέα για τις απόψεις του Τάσου σχετικά με το αντικείμενο που θα έπρεπε να έχει η μελέτη της γλώσσας. Το θέμα της διάλεξης ήταν ο Ferdinand de Saussure – αυτός που θεωρείται “πατέρας της σύγχρονης γλωσσολογίας”. Στη διάρκεια της προσπάθησα ιδιαίτερα να τραβήξω την προσοχή του ακροατηρίου στο Κεφάλαιο Ε΄ των “Μαθημάτων Γενικής Γλωσσολογίας”, ένα κεφάλαιο που κανονικά σπάνια τραβάει το ενδιαφέρον, στο οποίο ο Saussure απαριθμεί με σαφήνεια, αλλά πιστεύω και με κάποια θλίψη, τα θέματα τα οποία δεν σκοπεύει να συζητήσει. Σ’αυτά περιλαμβάνονται:

- Οι σχέσεις ανάμεσα στην ιστορία μιας γλώσσας και την ιστορία μιας φυλής ή ενός πολιτισμού
- Οι σχέσεις μεταξύ γλώσσας και πολιτικής ιστορίας, π.χ. αποικισμός
- Οι σχέσεις μεταξύ γλώσσας και θεσμών, εκκλησίας, σαλονιών, αυλών και εθνικών ακαδημιών
- Οι σχέσεις μεταξύ γεωγραφικής εξάπλωσης και διάκρισης των διαλέκτων

Κανένα από τα θέματα αυτά δεν έμελλε να παρουσιάσει ο Saussure όταν ανέλυε τη γλώσσα ως σύστημα. Το πιστεύω του, όπως εκφράζεται στην τελευταία φράση των “Μαθημάτων” του είναι το εξής: “το πραγματικό και μοναδικό αντικείμενο της γλωσσολογίας είναι η μελέτη της γλώσσας,

καθ’αυτῆς και δι’ αὐτῆς”. Ο Saussure υπήρξε ο πρώτος μινιμαλιστής.

Μιλώντας αργότερα για τη διάλεξη με τον Τάσο, εκείνος έκανε ένα σχόλιο που αποκάλυπτε το εύρος της δικῆς του ματιᾶς. “Όλα ὅσα αφήνει απέξω ο Saussure”, είπε, “εγώ θέλω να τα συμπεριλάβω στη μελέτη μου”. Και αυτό έκανε στο μετέπειτα έργο του ως γλωσσολόγος: σε ὅ,τι αφορούσε τη γλώσσα, ο Τάσος ήταν μαξιμαλιστής.

Ένας μαξιμαλιστής, ωστόσο, που δεν έπαψαν να τον γοητεύουν οι μινιμαλιστές, και ιδιαίτερα ο αρχι-μινιμαλιστής Noam Chomsky και οι γραμματικές θεωρίες του. Τόσο τον είχε γοητέψει τα πρώτα εκείνα χρόνια, ὥστε έγραψε τη ριζικήλευθη διατριβή του –εξεταστές ήταν ο καθηγητής Lyons και εγώ– για τον ρόλο των Επιρρηματικών προσδιορισμῶν σε μια μετασχηματιστική γενετική γραμματική. Η επιφυλακτική παρατήρηση του Chomsky στο έργο του “Ὅψεις της θεωρίας της γραμματικῆς”, “οι επιρρηματικοί προσδιορισμοί ήταν ένα πλούσιο και σχετικῶς ανεξερεύνητο ὡς τότε πεδίο”, δεν αποθάρρυνε ἀλλὰ μάλλον προκάλεσε τον Τάσο.

Ὡστόσο, οι γραμματικές θεωρίες του Chomsky, δεν έπαυε να μου υπενθυμίζει ο Τάσος τα επόμενα χρόνια, δεν ήταν γλωσσικές θεωρίες. Στη επαγγελματική του ζωή αφού απέκτησε το διδακτορικό του δίπλωμα, ο Τάσος έδωσε δείγματα ενός ευρύτατου και βαθύτατου ενδιαφέροντος για πολλές από αυτές τις ὅψεις της γλώσσας που είχε αφήσει απέξω ο Saussure, και αργότερα ο Chomsky: τις σχέσεις μεταξύ της ιστορίας μιας γλώσσας και της ιστορίας μια φυλής, ὡπως δείχνει και η δουλειά του για την ιστορία της ελληνικής γλώσσας, τις σχέσεις μεταξύ γεωγραφικής εξάπλωσης και διάκρισης των διαλέκτων, και τις σχέσεις μεταξύ γλώσσας και θεσμών. Ανάμεσα στις τελευταίες, το μαντείο της Δωδώνης αντιπροσώπευε ένα από τα αρχαιότερα παραδείγματα, και η μελέτη των πινακίδων με τους χρησμούς του ήταν από τα σημαντικότερα σχέδια του Τάσου.

Όλα αυτά τα χρόνια το Καίημπριτζ παρέμεινε ἕνας ιδιαίτερος τόπος γι’ αὐτόν. Ελεύθεροι από πανεπιστημιακές υποχρεώσεις συναντιόμασταν για φαγητό –εγώ έπινα κρασί, ο Τάσος κόκα κόλα– και κουβεντιάζαμε για τα βιβλία που διαβάζαμε τότε– συμπεριλαμβανομένου συχνά και του τελευταίου βιβλίου του Chomsky. Αν και μαξιμαλιστής, ο Τάσος παρακολουθούσε τον μινιμαλισμό και πιστεύω ὅτι διάβαζε καθετί που έγραφε ο Chomsky. Αλλά αν ο Τάσος δεν ήταν μαξιμαλιστής, εγώ δεν θα είχα διαβάσει ποτέ μου το “Συμβολικό εἶδος: η παράλληλη εξέλιξη γλώσσας και εγκεφάλου” του Deacon. Και το λέω αὐτό γιατί μου είπε πόσο του κίνησε το ενδιαφέρον το βιβλίο που του αντιπρότεινα, την “Προϊστορία του μυαλού” του Mithen.

Θα μου λείψουν εκείνες οι ευτυχισμένες, χαλαρές κουβέντες μας που αγκάλιαζαν τόσα θέματα. Και ενώ εγώ, ο Τέρενς, πασχίζω να συμφιλιωθῶ με την ανθρώπινη απώλεια, αὐτό που θα μπορούσαμε ειλικρινά να πούμε για τον Τάσο θα ήταν: ο Τάσος ήταν γλωσσολόγος, γι’αὐτό και ενδιαφερόταν για ὅ,τιδήποτε είχε να κάνει με τη γλώσσα.

